

Doc. dr Vladimir Mutavdžić

Fakultet fizičke kulture, Niš

TERMINOLOŠKE ODREDNICE ELEMENATA TEHNIKE SRPSKIH NARODNIH PLESOVA

Evidentno je da su terminologija i nazivi elemenata tehnike narodnih plesova veoma neujednačeni i različiti, pa se često dolazi u situaciju da je plesni obrazac vrlo nejasan i teško ga je rastumačiti. To i nije slučaj kada se radi o narodnim plesovima sa jednostavnijom izvodačkom tehnikom, već, pre svega, kod složenijih plesova iz razloga neprimerenih terminoloških rešenja koja su dosta neprecizna. U etnokoreologiji naravno postoji odgovarajuća terminologija, ali je evidentno da je ona preširoka i dozvoljava etnokoreolozima više slobode. U fizičkoj kulturi, takođe postoji odgovarajuća terminologija, koja ima svoja posebna obeležja i ponekad je neprimereno primenjivati je u narodnom plesu.

Otuda bi najbolje bilo potražiti rešenje u kompromisu između terminologija etnokoreologije i fizičke kulture kao nauke, a sve u cilju što jasnijih i preciznijih terminoloških odrednica.

U objašnjavanju osnovnih elemenata tehnike narodnih plesova Srbije opšta napomena je da je malo igara koje sadrže samo jednu vrstu koraka ili pokreta, tj. koje su po elementima čiste u igračkom sklopu, već je većina kombinacija dvaju ili više elemenata, jednostavnih ili ne. To čini draž i lepotu srpskih narodnih plesova.

Đurić (1991), između ostalih, u nastojanju da izdvoji osnovne elemente tehnike srpskih narodnih plesova odvajaju neke za koje smatra da su bazični. Po njoj, na primer:

Običan korak predstavlja ritmičko koračanje uz muziku, na desnu u levu stranu, napred i nazad.

Korak sa privlačenjem izvodi se na taj način što se jednom nogom iskorači a druga joj se privuče. Pri tom težina tela može da pređe s jedne na drugu nogu, a može da se zadrži samo na jednoj nozi. Imamo i takvih koji se izvoede mirno, krutih kolena, pravog tela, naglašene vertikale. Stilska odlika druge vrste koraka sa privlačenjem je poklecivanje, koje se izvodi pri svakom koraku. Koraci sa privlačenjem mogu se izvoditi i sa treperenjem tela (koje zavisi od pokreta kolena i stopala - nepravilno je da se formira u gornjem delu

tela.). Što su koraci sitniji, kolo zbijenije, igrači čvršće povezani (ukrštene ruke), to su treperenja lepša, kompaktnija.

Ukršteni koraci izvode se na taj način što se jednom nogom iskorači, a druga ida preko nje (prednje ukrštenje) sa prenošenjem težine tela na nju, ili ide iza nje (zadnje ukrštenje) sa prenošenjem težine tela na nju. Ukršten korak može da se izvede tako, što se jednom nogom odmah, u prvom pokretu, pođe preko druge noge i na nju se (onu koja izvodi prvi pokret) prenese težina tela.

Trčeći korak, s noge na nogu, na muziku življeg tempa.

Poskok je kad se igrač odbije od zemlje i opet dočeka na istu nogu. Korak sa poskokom, je korak, posle kojeg se odmah izvodi poskok: jedna noga se pomakne za korak, čim se spusti, primi težinu tela, odbije se od zemlje i ponovo pada na zemlju, dok druga noga miruje i nalazi se odignuta od zemlje. Poskok može biti u mestu i s pomicanjem u raznim pravcima”

Koturović i Marinković (1973) različitost terminologije narodnih plesova pokazuju i predstavljaju u svojoj terminološkoj klasifikaciji njihove izvođačke tehnike. Razvrstavajući elemente tehnike narodnih plesova, oni posebno izdvajaju:

"Korak" (običan) je pomicanje u prostoru. Izvodi se prenošenjem težine tela preko pete na čitavo stopalo.

Korak počučnjem napred

Korak počučnjem na prste napred

Korak sa “poigravanjem” u kretanju napred

Korak počučnjem strance

Korak počučnjm strance sa podizanjem na prste

Ukršten korak desnom nogom napred

Ukršten korak desnom nogom nazad

Korak sa ukrštanjem

Korak sa povlačenjem suprotne noge vrhom prstiju po tlu

Korak sa povlačenjem stopala suprotne noge po tlu u kretanju nazad

Korak sa odizanjem suprotne noge i zibanjem na nozi oslonca

Korak počučnjem sa odizanjem i odmicanjem suprotne noge

Korak počučnjem i kruženjem suprotne noge oko noge oslonca

Korak sa izbacivanjem suprotne noge napred

Korak sa zabacivanjem suprotne noge nazad

Korak sa izbacivanjem suprotne noge koso - napred

Korak kliženjem po tlu i isturanjem suprotne noge napred

Korak sa privlačenjem suprotne noge u vazduhu

Korak sa privlačenjem suprotne noge bez prenosa težine tela na privučenu nogu

Korak sa privlačenjem suprotne noge sa prenošenjem težine tela na privučenu nogu

Korak sa privlačenjem i “treperenjem”

“Menjajući” korak

Trčeći korak

Poskok

Poskok sa izbacivanjem suprotne noge

Poskok sa udarcem suprotne noge unutrašnjom ivicom stopala

Poskok sa udarcem suprotne noge spoljnom ivicom stopala

Poskok sa dotikom tla suprotne noge

Poskok sa istovremenim odizanjem suprotne noge i odmah njenim spuštanjem na tlo

“Dupli” korak

Skok s noge na nogu u kretanju strance

Skok s noge na nogu u kretanju napred

Skok s noge na nogu u kretanju nazad

Skok obena nogama odskokom sa obe noge

Skok obema nogama i doskokom na rastavljene obe noge, jedna napred, druga nazad

Skok obema nogama sa udarcem stopala o stopalo

Skok obema nogama zajedno i povezano, doskok sa izbacivanjem suprotne noge koso - napred

Skok odskokom jedne noge sa napred podignutom suprotnom nogom savijenom u kolenu i doskokom na obe noge

“Galop” strance”

Jankovićeve (1964) u svom fundamentalnom delu i zaostavštini, na primer, daju pregled koraka i pokreta po vrstama:

1. “Obično koračanje u desnom pravcu pošto se telo okrene sasvim udesno (Šareno kolo svatovsko II)

2. Koračanje raznovrsnog tempa napred nazad (Pop Marinkovo kolo, Sitno, Rogo, rogo, rogozi, Ja isprosih)

Koračanje u desnom ili levom pravcu uz pljeskanje (Stara planinka)

3. Trčeći koraci: a) u pravcu desno - levo (Groznica I, Marinino kolo, Savila se), b) u raznim pravcima (Lilka)

Korak sa privlačenjem: a) po zemlji, b) u vazduhu (Lepa Maca), v) sa prenošenjem težine na privučenu nogu (Tasino kolo), g) bez prenošenja težine, d) sa nabijanjem zemlje privučenom nogom (Jove, Jelke, tavníčarke) đ) sa prednjim privlačenjem (Selsko kolo, Belo Lenče, Dunda kolo vodi, Kolo vodi Vasa, Zvonce I, Starinska Vlajnja) e) sa zadnjim privlačenjem (Dunda kolo

vodi, Kolo vodi Vasa), ž) sa dodirivanjem zemlje prstima privučene noge uz petu one druge (Višnjičica II), z) sa privlačenjem potresivanjem podrhtavanjem ili treperenjem (Ja idok, Kolubarka, Čeramidžisko kolo), i) sa snažnim udarcem privučene noge o nogu na kojoj je oslonac (Ja isprosih), j) sa zapinjanjem o zemlju noge koja se privlači (Niševljanka), k) korak napred s privlačenjem (Čačak, Ja isprosih, Vranjanka), lj) kosi koraci u raznim pravcima s privlačenjem (Svrljiško gajde, Vranjanka, Dilber Paša), m) sa trostrukim tupkanjem posle privlačenja (Levka II, Sakajdo, Trojanac Cigančica), n) sa petostrukim tupkanjem posle privlačenja (Ubljančica).

4. Korak u izvesnom pravcu sa odizanjem druge noge (Gedžo, Čurula).

5. Korak sa izbacivanjem ili izbacivanjem druge, slobodne noge (Balkanka, Zvonce i, Jesam li ti Jelane, Kreštu sojće, Savila se, Sejaljka, Starovremsko, Cone, mome, Šareno kolo).

6. Jako naglašen korak jednom nogom sa savijanjem i zabacivanjem druge noge (Jadranka).

7. Ukršteni koraci (tj. koraci pomoću kojih se vrši ukrštanje nogu): a) sa prednjim ukrštenjem (Nova Vlahinja, Profesorka, Teško oro, Ruzmarin), b) sa zadnjim ukrštenjem (Ruzmarin, Topličko zvonce, Basara), v) prednje koso, zadnje koso ukrštenje (Rogo, rogo, rogozi). Pri tome oslonac obično pada ravnomerno na svaku nogu naizmenično, ali može da bude duži i teži na ukrštenoj nozi, a kraći i lakši na nozi koja prva ide u prostor (Dupla zavrzlama).

8. Korak sa poklecivanjem (Iz Banju ide, Paležanka II, Sedamdeset sela).

9. Korak sa poskokom, pri čemu težina može da padne ili samo na nogu koja je poskočila (Boli Janu, Profesorka, Šapčanka, Starinska Vlajinja, Devojačko) ili na obe noge istovremeno (Bekrijo).

10. Oslonac je na jednoj nozi, a druga se izbacuje (Bera, Četvorac).

11. Oslonac je na jednoj nozi koja poklecne, dok se druga izbacuje (Groznicica I).

12. Oslonac je na jednoj nozi, dok se drugom tupka (Bolani mi leži, Ja posejah, Pljuskavac).

13. Oslonac je na jednoj nozi, dok se prsti druge noge pomiču desno - levo oko utvrđene pete (Nebesko kolo, Čemerike).

14. Oslonac je na jednoj nozi, dok druga oko nje opisuje ceo krug (Zaplet).

15. Oslonac je na obema nogama, dok kolena dva puta pokleknju (Vilajetsko).

16. Prenosenje oslonca s noge na nogu: a) samo na prste (Belo Lenče, Levka I), b) **na celo stopalo** (Klisurka, Kozja igra, Osmica, Piperana, Po same, Ružo, savijamke, Četvorka užička), v) **na celo stopalo ukrštenih nogu** (Pešačka), **s promenom položaja nogu** (Aj, haj, Devla, Oganj gori).

17. Naizmenično izbacivanje nogu, sa naglaskom pri svakom trećem osloncu (Treskavac).

18. Tupkanje s noge na nogu ujednačeno, ili u različitim ritmovima (Cane, mome, Ropota, Kozja igra).

19. Skok u mestu na jednu nogu, dok druga prstima dodiruje zemlju (Trojanac).

20. Poskok: a) u mestu jednom nogom, dok se druga odigne (Slavjanka, Užička čarlama), b) napred (Ruzmarin, Užičanka).

21. Visok poskok kombinovan sa dubokim klecanjem (Klecka).

22. Dva poskoka u mestu jednom nogom, dok je druga odignuta (Prolomka I).

23. Odizanje i spuštanje pete: a) čim noga primi oslonac (Dvostranka, Podlituška), b) posle dužeg oslonca na jednoj nozi (Memete).

24. Odizanje i spuštanje pete jedne noge, dok se druga izbacuje (Pembe, Čifte, čifte, Kita, Čoček avasi).

25. Skokovi desno i levo obema sastavljenim nogama istovremeno (Kriva), pri tome jedna noga može da stupi petom (Prolomka II).

26. Ukršteni skokovi sa osloncem na obe noge istovremeno (Ci - ci - cic).

27. Obe pete sastavljenih nogu istovremeno se odižu i spuštaju više puta dok kolena klecaju, ili su pete jedanput sastavljene, drugi put rastavljene. U oba slučaja svako treće spuštanje peta je naglašeno (Treskavac).

28. Poskoci nadesno ili nalevo sa istovremenim udaranjem noge o nogu (Užička čarlama).

29. Poskoci ili skokovi istovremeno obema nogama, od kojih je jedna napred, druga pozadi, zatim obrnuto: a) bez pomicanja desno ili levo (Kolenika, Šumatovac, Makazice), b) sa pomicanjem desno ili levo (Makazice).

30. Korak sa “secanjem”, tj. sa brzim i neočekivanim vraćanjem oslonca na nogu u prethodnoj poziciji, i sa isto tako brzim i neočekivanim ponovnim prenošenjem oslonca na prvu nogu u novoj poziviji (Šestorka krupna, Rinka).

31. Noge se kreću desno - levo po dvema paralelnim linijama, osnovnoj i prednoj, pri čemu mogu periodično i uzajamno da promene položaj (Romanje, Romunka, Sitno, Šestorka sitna, Makazice).

32. Lak korak (Trojanac, Momačko kolo).

33. Korak sa dodavanjem (Čoček).

34. Raskorak (Lepa Maca).
35. Polukružno kretanje nogom (Cigančica).
36. Izbacivanje noge sa kruženjem u vazduhu (Kuku Roske).
37. Korak sa zadocnjavanjem (Bim, bim, bilivine).
38. Korak sa njihanjem tela (Ajte, druge, da igramo).
39. Telo se krivi na razne načine (Krivka).
40. Okretanje kolovođe (u nekim vranjanskim i gnjilanskim igrama).
41. Rastavljanje peta (Sremsko kolo).
42. Bušenje (Sremsko kolo).
43. Naizmenično oslanjanje na jednu, pa na drugu nogu (Madžarac).
44. Korak sa pucanjem ili ramanjem (Šantavi Madžarac).
45. Prepletanje (Bečkerečko kolo).
46. Treskanje desnom nogom (Madžarac).
47. Noga se izbacuje i trese u vazduhu (Numeri).
48. Koračanje s prekrštenim nogama (Numeri).
49. Klečanje sa savijanjem tela unazad (Šaranac).
50. Oslanjanje laktovima o zemlju (Šaranac).
51. Micanje ramenima u taktu (Šaranac).
52. Prenošnje oslonca sa jednog lakta na drugi (Šaranac).
53. Udaranje noge o nogu “kvrcaje” (Momačko kolo).
54. Grčenje kolena (Momačko kolo).
55. Premetanje preko glave (Bunjevačko kolo)”.

Sva nastojanja da se do detalja opišu elementi tehnike narodnih plesova svakako su od velikog načaja za pokazivanje koliko je raznovrsna i bogata izvođačka tehnika narodnih plesova Srbije. Sa druge strane kada bi se išlo do u detalje, sigurno je da ne bi bilo kraja tehničkim elementima. S toga je najjednostavnije i najprihvatljivije izdvojiti za narodne plesove Srbije najkarakterističnije elemente tehnike, one na kojima počiva najveći deo tehnike izvođenja, a u zapisima pojedinačno za svaki narodni ples, opisno, gde god je to potrebno, pojašnjavati plesne obrasce.

U principu osnov tehnike narodnih plesova Srbije sadrži:

- Korak sa privlačenjem,**
- Korak sa odizanjem slobodne noge,**
- Korak sa preplitanjem,**
- Korak sa zaplitanjem,**
- Korak sa izbacivanjem,**
- Korak sa zabacivanjem,**
- Korak sa topotom,**
- Korak sa kruženjem slobodne noge,**

**Ukršten korak,
Trokorak,
Poskok,
Skok,
Čučanj,
Okret.**

LITERATURA

[1] Bušević, T., St. S. Mokranjac (1902): Srpske narodne pesme i igre s melodijama iz Levča. Beograd.

[2] Cetinić, F. (1930): Kumpanija. Zagreb: Zbornik za narodni život i običaje južnih Slovena.

[3] Dopuda, J. (1980): Ritmičke igre kao osnov estetske kulture pokreta za djecu predškolskog uzrasta. Sarajevo: Svjetlost.

[4] Dopuda, J. (1986): Narodni plesovi - igre u Bosni i Hercegovini. Zagreb: Kulturno prosvjetni sabor Hrvatske.

[5] Ilijin, M. (1959): Međusobni uticaj narodnih igara raznih etničkih grupa u Prizrenu. Zagreb.

[6] Ilijin, M. (1960): Narodne igre u Timočkoj krajini. Beograd: Rad kongresa folklorista Jugoslavije u Zaječaru i Negotinu.

[7] Ilijin, M., O. Mladenović (1962): Narodne igre u okolini Beograda. Beograd: Zbornik radova Etnografskog instituta br. 4.

[8] Ilijin, M., D. Putnik (1970): Plesovi Panonske zone II deo. Zagreb: Prosvjetni sabor Hrvatske - Odbor za muzičku kulturu.

[9] Ivančan, I. (1970): Plesovi Panonske zone I deo. Zagreb: Prosvjetni sabor Hrvatske - Odbor za muzičku kulturu.

[10] Janković, D i Lj. (1934): Narodne igre I. Beograd.

[11] Janković, D i Lj. (1964): Narodne igre V. Beograd.

[12] Janković, D i Lj. (1964): Narodne igre VI. Beograd.

[13] Janković, D i Lj. (1964): Narodne igre VII. Beograd.

[14] Janković, D i Lj. (1964): Narodne igre VIII. Beograd.

[15] Karić, V. (1887): Srbija (Opis zemlje, naroda i države). Beograd: Kraljevsko - srpska državna štamparija.

[16] Koturović, B., A. Marinković (1973): Narodne igre Jugoslavije. Beograd.

[17] Manasterioti, V. (1981): Zbornik pjesama i igara za djecu. Zagreb: Školska knjiga.

[18] Mijatović, Č. (1908): Servia and the Servians. London: Sir Isaac Pitman & Sons, LTD.

[19] Mladenović, O. (1958): Prilike i mesta za igranje u Srbiji. Cetinje: 3. kongres folklorista Jugoslavije, str. 263.

[20] Mladenović, O. (1973): Kolo u južnih Slovena. Beograd.

[21] Popović, R. (1997): Ritmika i plesovi u fizičkom vaspitanju - sportu - rekreaciji - kineziterapiji. Priština: Fakultet za fizičku kulturu.

- [22] Ravnikar, B. (1980): Kinetografija. Ljubljana.
- [23] Stojić, P. (1987) : Mi igramo. Sarajevo.
- [24] Vaglarov, S. (1976): Balgarski narodni hora i tanci. Sofija: Medicina i fizkultura.
- [25] Vasić, O., D. Golemović (1994): Takovo u igri i pesmi. Gornji Milanovac: Tipoplastika.
- [26] Vasić, O., D. Golemović (1992): Narodne igre u Levču i Gruži 2. Beograd.
- [27] Vasić, O., D. Golemović (1992): Narodne igre u Crnorečju i đerdapskom Podunavlju 3. Beograd.
- [28] Vasić, O., D. Golemović (1980): Narodne pesme i igre u okolini Bujanovca. Beograd: Etnografski institut SANU, posebna izdanja br.21.
- [29] Vasiljević, M. A. (1953): Jugoslovenski muzički folklor I. Beograd: Prosveta.
- [30] Vukomanović, N., D. Komnenić (1981): Muzičke igre. Gornji Milanovac: Dečije novine.
- [31] Zečević, S. (1983): Srpske narodne igre. Beograd.
- [32] Živanović, N. (2000): Prilog epistemologiji fizičke kulture. Niš: Panoptikum.

Doc. dr Vladimir Mutavdžić

TERMINOLOGICAL REFERENCES OF THE SERBIAN FOLK DANCE TECHNIQUE ELEMENTS

ABSTRACT

It is evident that terminology and names of folk dance technique elements are very different therefore very frequently a dance pattern appears to be very unclear and it is difficult to be interpreted. That is not the case with dances that have simpler dancing technique, but, primarily, with more complex ones due to inappropriate terminological solutions that are imprecise. Of course, there is a corresponding terminology in ethno-coreology but it is too wide and gives ethno-coreologists more freedom. There is also a corresponding terminology with its characteristics in physical culture and sometimes it is difficult to apply it to folk dance.

Therefore, for the purpose of establishing as clear and precise terminological references as possible, a solution should be sought, which is recommended, in a compromise between terminologies of ethno-coreology and the physical culture as a science.

The simplest and the most acceptable thing to do is to distinguish the most characteristic technique elements of the folk dances of Serbia, those upon which the greatest part of the performance technique rests and, in recording, separately for each of the folk-dances wherever it is needed, to explain the dancing patterns.

KEY WORDS: terminology, technique elements, folk dances.

